

en aqueixes zones, on *turó* ja no apareix en massa.

Fora del català central, en els altres àmbits dialectals del Nord de la nostra llengua, *turó* no desapareix, però és molt menys freqüent, gairebé es torna escadusser. Comencem pel domini ross.: a l'Est rarament el trobem: ja només tinc nota d'haver sentit, en el Vallespir, el «*Turó del Coral*» (damunt d'aquest santuari, entre ell i Prats de Molló). De la banda de Perpinyà no en tinc nota en el llenguatge viu, però justament hi ha l'únic indret, dins les terres catalanes, on em consta el mot en temps medieval: anomenaven amb el mot un dels portals de la ciutat, que he vist bastant citat en documents de la mateixa època; concretament puc citar-lo en una ordinació de l'a. 1415: «que agen a tenir les somades d'erba, de palla, de lenya, de can<y>es, fora, ço és en la plassa o rambla [‘en els extramurs’], qui és devant los portals del Per, e del Toró, dins la muralla de la dita rambla» (*InvlC*, 4.501).

Tirant a l'Oest, no comencen a trobar-se'n alguns casos fins a l'alt Conflent i alta Cerdanya: a Fontpedrosa, pels baixos de l'alpestre vall de Carançà, m'anomenaren «una partida que en diuen *al turó*». A l'alta Cerdanya n'hi ha exs. en paratges de desigual importància: a Santa Llocaia, el *Turó de Puigmantí*, de mitjana grandària, però amb nom propi i antic;² en el terme de Porta (dins la vall de Querol, aTRAN de la frontera llenguadociana) denomina l'exemplar més agut que conec de *turó*: el *turó* de Peiraforça, que així he sentit anomenar, als rústics i pastors de Porta, un dels pics de més difícil ascensió en aquell sector de Pirineu, però arrimat al grandióss massís del Puigpedrós (el de Meranges): li deuen dir ‘turó’ per contrast amb l'enorme alçària de les parts culminants d'aquell massís: 2914 alt., mentre que ell és 4 o 500 m. més baix. En fi, en el conservador parlar d'Er vaig observar que encara l'usen com a apel·latiu lliure (almenys el meu vell i savi bosquerol): «—Què és allò que es veu allà dalt? —És un *turó* que els pastors fan amb rocs» (1959).

Dins el Princ. pròpiament dit, tirant cap a ponent, minva fortament en passar del Llobregat. Ja arran del límit pirinenc enfront del cat. occidental, a Gósol (encara oriental), dins aquell accidentat muntanyam, predomina bastant *tossal* i *tossalet*, però també hi ha algun cim que duu aquell genèric (1, entre 5 que tinc a mà): el *turó de Comaermada*, no pas petit (però, p. ex., és més alt el *Tossal de Costasses*) (1964); també a la ratlla, en el Cardener mitjà, dos a Riner i un a Clariana, tots tres, noms antics, aquest amb ruïnes romanes (*Turó de la Ruïna*, *T. de Santdiuenge* ---).

En català occid. pirinenc és menys freqüent que *tossal*, incomparablement: pertot, en general, però ací i allà se'n troben alguns grups formant com petits focus de relativa freqüència. Un d'ells és en el baix Urgellet: a Castellàs en tinc dos; a Guils també 2, contra 4 casos de *Tossal de* (almenys dos dels de *tossal* són més alts que els dos de *turó*, que no són, però, petits). A la vall de Cabó, tinc nota explícita de la distinció entre els dos termes: *lo Turó d'Ares*, ben significat i amb nom de ressonàncies arqueològiques, que jo tempteja-

va anomenant-l'hi *tossal*. L'informant insistí que ells no l'anomenaven així sinó *Turó d'A.*; aquest, sense ser punxegut, veig que ha de ser de fort pendent: immediat al S. del poble, uns 200 m., en línia recta, li passa 250 m. d'altura, i pel vessant Sud baixa 1200 m. en pendent ràpid, en alguns trajectes quasi espadat; d'altres me'n van dir *Lo Cogulló*. A l'Alt Urgellet només tinc nota del *Turó de la Devesa* (a Ars, arran d'Andorra), 1964.

Al llarg de la Noguera Pallaresa, casos escadussers (*tossal*, *tossalet*, *bony* allí en massa, i algun *pui*); un a Dorve, un a Braní, un a Pernui; un petit nucli en el reculat terme de Sellui: cinc, amb noms conspicus, com *Turó de Sant Quiri* (la forma del *T. de Sant Jaume* es pot veure en el mapa IGC, que ho escriu igual, 43'x22'), 1959-64. Així arribem fins al capdamunt de tot el Pallars, a Tavascan, on també és rar, però hi deu ser viu, amb paper entre apel·latiu i genèric: «*lo turó* de l'Estany Xic»; però de l'escassa freqüència allà, és indicatiu el fet de ser l'únic cas en les meves exhaustives enquestes de 6 pobles de Cardós i Vall Ferrera (1932-34).

Passant a la ribera del Flamicell, també ben poc, i només de la part més alta, a Aiguabella, en tinc dos o tres casos entre molts de *tossal*, 1964. Tampoc no manca del tot a la conca de la Ribagoçana, on almenys tinc nota d'un al peu Nord del Montsec: que és a Sant Esteve de la Sarga: *lo turó de sant astêbe*, 1537 alt., uns 800 m. NO. del poble, i només 75 m. més alt, si bé el vaig veure acabat en punta, enllaçat amb la serralada del S. per un collet que només baixa uns 25 m.

En fi, tirant a l'Oest, fins a la frontera lingüística encara n'hi ha algun: a Eresuè (Vall de Benasc), en tinc dos, *turón de la Paleta*, i un altre, el *del Rojóro*, en el qual l'informant vacil·lava entre *tukón* i *turón del ---*, 1965. Molt poc a la vall de Boí: on s'usen no sols *tossal*, *pica*, *pic*, *pui*, *bony*, sinó que *tuc* ja hi fa concurrència; i dins aquelles riberes tan alpines, les altures petites és corrent d'anomenar-les sense genèrics: *mo n'irem passeiant ta Puialosmestres, per veure'l sol com se pon* (1953-1983).

Acabem per les Illes (puix que ja hem dit que no hi ha *turó* en terres valencianes ni de l'Ebre). No el recordo d'Eivissa; i de Menorca vaig escriure, poc després de les meves enquestes a l'illa, que no l'hi havia sentit gens. A Mallorca, sí, però menys dens que a Terra Ferma, i amb valor ben diferent. A totes les Illes, en canvi, hi ha *puig*, *pujol*, *serral*, més copiosos que enlloc.

A Mallorca també deu anar a claps: no en tinc testimoni de la zona de Palma-Manacor-Inca; sí de les més excèntriques, i en particular d'alguna zona molt pagesa, cap a St. Joan de Sineu (p. ex. *es Turó de la Sèu*, que és ben visible entre les carreteres de Petra i Vilafranca, 1964). En el mapa Mascaró, on dins aquest sol terme en compto 4, amb noms adotzenats, com *Turó de Na Corb*, es pot observar la diferència amb les altures que duen nom de *Puig*, tots ells molt més alts que aquells (i amb gran importància orogràfica: